

L'EVOLUCIÓ POLÍTICA DE VIC (1952-2002)

MIQUEL MACIÀ I ARQUÉS*

Revisió de l'evolució del pensament polític i de les actuacions i esdeveniments en què s'ha reflectit en els darrers cinquanta anys en l'àmbit de la ciutat de Vic. Des de les particularitats d'un franquisme vigatà marcat pel pes de l'església, als primers moviments significatius d'oposició, la complexa intensitat de la transició, i el present d'una societat més desmobilitzada i despolititzada que encara un futur amb més influències externes i per tant també més incert.

A review of the evolution of political thought in the city of Vic over the last 50 years, and of the actions and events that reflect this process. From the particularities of Vigatan Francoism, much influenced by the weight of the Church, to the development of the first important opposition movements, the complex intensity of the transition, and finally the present-day, in which the society, more demobilised, more depoliticised, faces a future that will largely be shaped by external influences and, hence, marked by a greater degree of uncertainty.

La política vigatana de 1952 comptava amb un gran protagonista que, cinquanta anys després, n'està completament absent: Déu. El sistema polític sortit de la guerra civil de 1936 tenia els seus fonaments més sòlids en la religió catòlica i l'exaltació del militarisme i l'espanyolisme, i es caracteritzava per l'existència d'un partit únic i la supressió dels mecanismes i garanties propis de l'estat de dret: llibertats de reunió, associació i premsa; dret de vaga; separació efectiva de poders; sufragi universal lliure, directe i secret, etc.

L'ambient de guerra civil era encara ben present en multitud d'aspectes. En primer lloc, òbviament, per la fatídica vigència de les condicions polítiques totalitàries instituïdes a Catalunya a partir de 1939. La litúrgia bel·licista i religiosa impregnava tot el calendari anual amb la funció de mantenir la població en un estat de tensió permanent, molt propi dels règims totalitaris de qualsevol signe. La fusió entre l'element guerrer i la mística catòlica donava com a resultat la creació d'un ambient gairebé màgic, espiritual, en què la ciutadania era convocada de

* Periodista (Vic, 1957).

forma ininterrompuda a commemorar efemèrides politicomilitars, a assistir a celebracions religioses i a llançar-se en massa a la via pública per invocar les deïtats cristianes amb motiu de qualsevol esdeveniment, per poc significatiu que fos.

Un franquisme vigatà

Aquest model –basat en la triple invocació a Déu, Franco i Espanya– es va implantar amb solidesa a la ciutat de Vic més que en d'altres poblacions de les seves dimensions per distints motius. En primer lloc, per la poderosa influència de l'Església catòlica, reflectida en l'arrelament secular de nombrosos ordes religiosos masculins i femenins i que comptava amb un líder carismàtic en la figura del bisbe Joan Perelló i Pou, investit per l'aurèola llegendària d'haver salvat la vida durant la persecució revolucionària de 1936. En segon lloc, per les seqüeles derivades de l'alt nombre de víctimes civils i religioses patides durant els primers mesos de la Guerra Civil, que a Osona va assolir un percentatge relatiu dels més elevats de tot Catalunya.

Insistirem en aquests dos aspectes, doncs, i deixarem més al marge els components exclusivament polítics en la formació del paisatge social vigatà de 1952. Les causes serien la feble implantació de la força més genuïna del règim: Falange Española, el partit creat per José Antonio Primo de Rivera el 1933 i que, en ser unificat per decret de Franco el 1937 amb les JONS (Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista) i CT (Comunió Tradicionalista), va donar lloc a FET y de las JONS (Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista), també anomenat després Movimiento Nacional. A Osona, el gruix del franquisme polític procedia del carlisme tradicionalista i dels elements benestants que havien migrat des de la Lliga Regionalista, el partit de Francesc Cambó, empesos per la polarització bèl·lica entre els militars insurrectes i una República esbiaixada cap a l'esquerra i desbordada sovint per anarquistes i comunistes.

Aquesta diversitat conformava un peculiar *franquisme vigatà* que, malgrat estar inscrit a nivell estatal en un règim de dictadura militar, reunia forces polítiques i socials que havien de coexistir en un equilibri de poders en el qual tots els components del bàndol vencedor de la Guerra poguessin veure satisfets els seus interessos econòmics o les seves creences ideologicoreligioses: Bisbat, falangistes, carlins, grans propietaris rústics, industrials de la pell, constructors d'obres, comerciants, sindicat únic, funcionaris judicials i locals, policia d'ocupació, excombatents i excaptius... Aquest estatus no quedava exempt de tensions periòdiques entre els seus protagonistes, la resolució de les quals solia dependre del sistema d'aliances que s'establís i, en darrera instància, de la capacitat d'influir que es podia tenir sobre les autoritats governatives provincials o estatals.

L'escenari social i religió

El 1952, l'única publicació d'informació general de la ciutat era el setmanari *Ausona*, creat a instàncies del falangista Borja de Riquer el 1942. De la lectura de

les seves pàgines, se'n podia deduir que la societat vigatana del moment tenia més semblances amb la de l'etapa prè-republicana que amb l'Estat feixistitzant que es propugnava des de les institucions del règim.

Cada dissabte, un solitari article editorial inserit en un lloc dominant de la portada del periòdic insistia, sembla que amb poc èxit, en l'enaltiment de les essències del règim i en la invocació d'uns principis «revolucionaris» derivats de la doctrina falangista que tenien més l'aspecte de ser una concessió obligada a uns determinats sectors que no pas la formulació d'un programa social i polític amb possibilitats de ser portat a la pràctica, i que el falangisme nostàlgic i insatisfet va resumir en el concepte de la «*revolución pendiente*» que, per cert, va quedar pendent eternament.

El Vic que era més un poble que una ciutat es reconeixia a ell mateix a través de les grisoses notes d'una *Ausona* de sis pàgines: «*Con satisfacción informamos de la mejoría, en la actualidad ya convalesciente, de la grave enfermedad que aquejaba a nuestro querido amigo y colaborador de Ausona don José Callís Marquet*». El sortidor de la plaça de Santa Clara era descrit com «*la máxima atracción de la ciudad*» i s'informava que havia estat enriquit per una carpa de 2,4 kg «*pescada por el señor Ramon Morell en Sau*».

Les entitats socials més actives, al marge dels clubs esportius, eren les de caràcter catòlic, com les Congregaciones Marianas, els Círculos de Estudio de los Jóvenes de Acción Católica, els exercicis espirituals de Casa Claret, el Nadal del Pobre d'Acción Católica i d'altres de semblants. L'emissora Balmes, precursora de Ràdio Vic, emetia cada diumenge al matí la missa des de l'Hospital de la Santa Creu, i les convocatòries de vetlles, rituals i cerimònies omplien l'agenda ciutadana. De forma discreta, també actuaven la Cruz Roja, l'Orfeó Vigatà i la Unió Excursionista de Vic.

El 1952 era un any molt especial perquè s'hi va escaure la celebració a Barcelona del XXXV Congreso Eucarístico Internacional, just en el moment en què el règim trencava l'aïllament internacional que patia des de 1946 i signava lligams estables amb els Estats Units i amb el Vaticà. La massiva assistència internacional al Congrés havia de constituir un aparador de la nova Espanya davant del món catòlic, al qual s'havia de mostrar amb orgull l'exemple d'una nació triomfadora sobre la revolució roja i que –gràcies a l'entrada del món en l'anomenada «guerra freda» entre els Estats Units i Rússia– podia vantar-se d'haver estat pionera en la lluita contra un comunisme que havia esdevingut també enemic dels països occidentals.

«*Nuestra condición de viceses nos obliga asistir al Congreso*», titulava *Ausona* en primera pàgina dins d'una campanya de premsa que es va allargar setmanes i més setmanes, en una pràctica molt habitual en aquella mena d'actes i que es va repetir poc després amb ocasió de les noces de plata de la consagració episcopal del bisbe Perelló.

La funció de cohesionar ideològicament la societat era exercida amb preferència per l'Església catòlica, molt per davant de l'adoctrinament falangista o, ja no

diguem, del carlí. Aquesta actitud de col·laboració entusiàstica de l'Església amb el règim seria progressivament dissimulada a mesura que el franquisme perdia terreny, i quedaria esborrada del tot el 1977 en què, gràcies a alguns canvis de posició de la jerarquia i a l'aquiescència de les forces polítiques d'oposició, l'Església catalana va reescriure a tota velocitat la seva pròpia història i va aconseguir reinventar el seu passat com si talment hagués estat una opositora de sempre al franquisme. Per primera vegada en un segle i mig, l'Estat espanyol superaria el 1977 un canvi social sense que resultés incendiari ni un sol temple catòlic. Oposició i règim es van posar d'acord per tal que l'Església no tornés a ser la víctima del canvi. I així va ser.

A hores d'ara, l'Església catalana potser encara no ha superat el trauma de l'acarnissada persecució de què va ser objecte entre 1936 i 1937 per part d'homes i dones, vigatans, osonencs, catalans, batejats i educats per ella mateixa. Una persecució comparable només a la que va patir el catolicisme a la Rússia soviètica. La incomprensió històrica del perquè d'aquells fets no ha estat resolta. Roma ha demanat perdó per molts dels vergonyants episodis històrics que ha protagonitzat, però no ha parlat de la seva hipotètica responsabilitat en la guerra espanyola. Un solitari article del clergue taradellenc mossèn Antoni Pladevall, publicat al *Full Diocesà* pels volts de 1990 i que plantejava alguna d'aquestes responsabilitats, va ser objecte de dures respostes des de mitjans creients.

Un falangisme sense ubicació

Els retrets del falangisme pur cap als qui titllava de massa «tebis» no es quedaven només als butlletins del Frente de Juventudes, sinó que saltaven a les pàgines de l'*Ausona*. Francesc Pujol i Albanell, l'home més destacat del franquisme a Centelles, escrivia en el número especial de la Festa de Sant Miquel de 1952: «*para recuerdo y meditación de muchos que a estas alturas no quieren todavía recordar ciertas cosas*», en un article titulat «De cuando en Vich mandaban los otros».

Aquestes sagetes plenes de verí, adreçades cap a les classes altes i mitjanes que conservaven una remota referència catalanista i que es miraven per damunt de l'espatlla la mística guerreropatriòtica de Falange, constituïen un dels elements de tensió permanent dins del bloc dominant, que es donava per satisfet amb la recuperació del sistema social monarquicocaciquista anterior a la República i que considerava un cos estrany l'aparició d'una opció militarista i ultradretana, el falangisme, que s'alimentava en bona part de les referències d'uns règims —el nacionalsocialisme alemany i el feixisme italià—, que ja no existien per haver estat anihilats en la Segona Guerra Mundial (1939-1945).

El falangisme tenia en el sindicat vertical únic un dels feus predilectes des dels quals exercia un relatiu control sobre les relacions laborals. L'estiu de 1952, per exemple, el Frente de Juventudes denunciava en un comunicat l'existència d'empreses que no deixaven fer vacances d'estiu als menors de vint-i-un anys i que fins i tot els allargaven la jornada de treball en aquests mesos.

Les classes benestants i el progrés econòmic

Però la burgesia contraatacava a la seva manera. Amb la reivindicació, per exemple, de la Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de Vic, datada el març de 1952, d'una baixada d'impostos sobre els immobles urbans i els solars sense edificar. I la resposta, a l'editorial «Puntualicemos» de l'*Ausona* de la setmana següent, era aquesta: «*Lo que acontece es que a su sombra se cobijan, vivaquean, vegetan, montando a su alrededor un gigantesco andamio de intereses creados, a los que no se resignan a renunciar.*»

Aquesta dualitat és tan interessant que donaria per escriure un llibre sobre les dinàmiques desfermades entre aquests col·lectius a Vic. Els sectors benestants procedents de la Lliga i del carlisme controlaven el diner i la propietat rústica i urbana, amb tot el poder indiscutible que confereix aquest domini, però havien de rendir homenatge a l'ortodòxia falangista i militar gràcies a la qual s'havia foragitat la revolució i la República i s'havia recuperat un patrimoni que calia donar per perdut si no hagués estat per la providencial empenta del bàndol nacional, del qual els burgesos vigatans i catalans només constituïen un modest afegitó de darrera hora, en tant que fugitius cap a Burgos o Donosti.

Es donava, doncs, un curiós equilibri de forces entre el poder del diner i el de les armes, sempre sota l'arbitratge d'un poder màgic: la jerarquia catòlica.

La premsa es meravellava que els de Barcelona anessin a esquiar. El 1952 era notícia que durant els dies de Nadal s'havien vist passar diversos vehicles en direcció nord amb fixacions al sostre, on duïen esquís. Un articulista aplaudia la intervenció de la policia municipal contra un turista que vestia de forma «*inmoral e indecente*». Però, en canvi, la nova Junta de Atracció Turística de Vic convocava un concurs fotogràfic per promoure els atractius locals. L'increment del parc de vehicles motivava la col·locació permanent d'un guàrdia urbà a les cruïlles del carrer de Verdguer i de la plaça de Santa Clara.

L'oci més sofisticat al qual podia aspirar la ciutat era el cinema: entre el 13 i el 22 de maig es projectava al Vigatà *Lo que el viento se llevó*, la mítica pel·lícula protagonitzada per Clark Gable i Vivien Leigh, aclamada per la publicitat local com «*el espectáculo más sensacional y grandioso de todos los tiempos*», i que va exigir que el període d'exhibició s'allargués de tant èxit que va tenir.

El ball seguia tenint una connotació molt pecaminosa, denunciada amb passió anys més tard pel bisbe Ramon Masnou, que signà amb el pseudònim «Darío» un llibret titulat «*¿Bailamos o no bailamos?*». La coincidència d'homes i dones en les mateixes hores a les piscines locals també era motiu d'una abrandada polèmica des de les troncs de les parròquies de Vic.

La vida ciutadana es desenvolupava a través de les entitats, bé que amb uns marges de maniobra molt escassos. El 1952 es fundaven el Patronat d'Estudis Ausonencs i el Club Patí Vic, i l'Orfeó Vigatà commemorava les seves noccs d'or amb un concert en què gairebé tot el programa estava integrat per peces cantades en català. La Festa Major de Sant Miquel portava a Vic l'actuació del trompetista Rudi Ventura i de la companyia de teatre de Paco Martínez Soria. La plaça de

braus es mantenia en funcionament i la premsa local dedicava espais a la tauromàquia, esperonada per l'existència d'un «*diestro*» vigatà, Joan Españañ, el Niño de la Brocha.

El futbol, molt ben recolzat des dels primers temps del règim, encenia les petites rivalitats locals –pròpies de tot país colonitzat i decadent– i desviava l'atenció pública, en un «*panem et circenses*» conreat fins a l'extenuació per la dictadura, però també molt ben aprofitat, tanmateix, per la democràcia a partir de 1977.

Qualitat de vida, en crisi

L'assistència sanitària disponible era mínima; l'estat dels serveis i les carreteres i vies públiques, preocupant; molts municipis d'Osona encara no tenien telèfon i a Vic la comunicació es feia a través d'una centraleta manual. És per això que les poques obres públiques executades mereixien un tractament espectacular i una vinculació automàtica amb el pretès caràcter regenerador i popular del règim. De fet, altre cop, la democràcia de 1977 també ha obrat igual...

El matí del 29 de febrer de 1952 s'abocaven als dipòsits del castell d'en Planes les primeres aigües vingudes des del riu Ges, a Forat Micó, a través d'una canonada de vint quilòmetres que unia Sant Pere de Torelló amb Vic i que arrossegava la premsa local a afirmar que «*al saludar brazo en alto a las banderas que anuncian el magno acontecimiento expresamos nuestro júbilo gritando*» per haver resolt el problema «*más grave que durante cincuenta años ha tenido la ciudad*».

L'absència d'aigua havia estat un afer greu per a la ciutat i un fre per a la seva expansió industrial, fet que comportaria un creixement molt inferior al d'altres ciutats de les seves dimensions i que derivaria la manufactura comarcal cap a la conca del Ter, conservant en naftalina un retaule social i religiós vigatà que va sobreviure el pas de les dècades i que va romandre força immutable fins a la fi del règim, el 1977.

Els índexs de consum familiar de 1952 eren anecdòtics: encara no s'havia recuperat ni tan sols el nivell de la renda per càpita anterior a la Guerra Civil. La televisió no existia, el cotxe era un privilegi reservat als més adinerats i les comoditats disponibles per a la llar ens han quedat retratades en la publicitat de la premsa local: la cuina elèctrica i a gas, la maquineta d'afaitar elèctrica, la màquina de cosir manual, el voluminós aparell de ràdio amb caixa de fusta i encara sense transistors, i com a culminació del confort, la nevera elèctrica, que no entraria a les cases dels treballadors i pagesos fins a la primera meitat dels anys setanta.

Els productes alimentaris es venien a pes a les botigues de tota la vida i només unes poques marques gaudien de prestigi social reconegut. La crisi agrària no havia arribat i la propietat rural obtenia uns bons ingressos gràcies al treball de la pagesia en règim de masoveria o de parceria. La inexistència de sindicats obrers independents deixava les condicions de treball en mans de la patronal, malgrat les actuacions esporàdiques que des del sindicat únic apareixien per corregir els excessos. El paternalisme funcionava: un bon exemple n'era l'obsequi en

metàl·lic que l'empresa Colomer y Munmany feia als seus treballadors amb motiu del 160è aniversari de la companyia, el 1952, i que els empleats corresponien amb el lliurament d'un pergami a Josep Colomer i Munmany, «*haciéndole patente su afecto y adhesión*», segons la premsa local.

La victòria franquista havia estat tan absoluta que per a les classes ben situades no existia, ben entrats els anys cinquanta, cap mena de fantasma en l'horitzó. S'actuava com si la Guerra no hagués existit, com si entre la població no hagués quedat ni un sol supervivent d'aquells fets. La premsa del cor d'aquella etapa ho testimoniava cada setmana ben clar. A Vic, la presència pública de la burgesia més potent i de la noblesa aristocràtica s'administrava sense complexos. Així, l'excel·lentíssima senyora donya Ana Guitart, comtessa de la vall de Merlès, s'exhibia arreu com a «*padrina de las bodas de plata sacerdotales*» del bisbe Perelló, també anomenat el «*santo obispo de Vic*» pel dictador Franco.

Les tensions socials es mantenien soterrades i només sortien a la superfície quan adquirien unes dimensions notables. El Sindicato Español de Magisterio advertia des de l'*Ausona* als empresaris que s'abstinguessin de fer treballar els menors de catorze anys. I una circular del Gobierno Civil de Barcelona havia d'incidir en el creixent fenomen social del barraquisme, produït per l'arribada massiva d'immigrants espanyols a les zones industrials catalanes. Sota el títol «El problema de la vivienda», la màxima autoritat provincial parlava de «*viviendas no autorizadas*» i ordenava als propietaris que tanquessin els solars, al mateix temps que utilitzava l'eufemisme «*evacuarlos*» per referir-se a la simple expulsió dels pobres sense-teulada cap a un altre lloc per tornar a començar.

La tensió permanent

Com dèiem més amunt, la població era mantinguda en un clima de tensió constant a través de la celebració de les efemèrides i esdeveniments d'un dens calendari patrioticoreligiós. Després d'un breu parèntesi estiuenc, la successió ritual era permanent, des de la Magna Semana Social Sacerdotal del Seminari fins a la recollida de diners del Domund, passant per la consagració episcopal del que més tard seria bisbe de Vic, el doctor Ramon Masnou i Boixeda; les noces de plata episcopals del pare Perelló; el Día de los Caídos del 29 d'octubre; l'aniversari de l'afusellament de José Antonio Primo de Rivera, fundador de Falange, el 20 de novembre; l'aniversari de l'accés de Franco a la «Jefatura del Estado» rebel, l'1 d'octubre; el Día de la Raza y de la patrona d'Espanya, la Verge del Pilar, el 12 d'octubre... sense oblidar la data cabdal del Día de la Liberación, que a Vic s'esqueia entre l'1 i el 2 de febrer, en record de l'entrada de l'exèrcit de Franco, i l'1 d'abril, data de la fi de la Guerra l'any 1939, etc., etc.

Tot això, alternat amb els actes religiosos *strictu sensu* que comportaven la presa dels espais públics, com les processons de Corpus o les sovintejades prèdiques de les Missions sacerdotals a la plaça Major. La mobilització es propagava a través de la ràdio i de la premsa generalista o especialitzada, de les organitzacions religioses i de les parròquies, i entrava a les cases també a través de les escoles i de les consignes del sindicat únic CNS (Central Nacional Sindicalista),

en què conviuen empresaris i treballadors dins d'una mateixa estructura d'afiliació obligatòria.

Aires nous amb Costa Velasco a l'alcaldia

El 1952 es produeix un significatiu canvi d'alcalde a Vic. Josep Maria Costa i Velasco, un hereu de la família possiblement més rica de la ciutat, substitueix Joan Puigcerver i Vilaseca. Excombatent enquadrat al terç de Nostra Senyora de Montserrat, Costa encarna un perfil que si bé en un principi semblaria més ortodox que el del carlí històric Puigcerver –que s'havia negat a ser Jefe Local y Comarcal del partit únic, càrrec que ostentava aleshores Costa– representava l'accés al govern municipal d'un home jove obert a noves tendències, en l'oci, la cultura i la concepció d'un model de ciutat.

La gestió de Costa comportaria una, per dir-ne d'alguna manera, lleugera despolitització de l'Ajuntament i l'entrada a Vic d'una estètica urbanística i d'una empenta de modernització que, essent d'una dimensió ben modesta, marcava un contrast amb la ciutat freda i obscura dels primers anys de la postguerra.

Amb Costa, semblaria que es vol començar a deixar enrere, amb molta timidesa, el Vic de la Guerra Civil i obrir finestres cap a l'incipient consumisme dels anys seixanta, fet de moltes hores extres de treball a les fàbriques per poder pagar en «*cómodos plazos*» els primers electrodomèstics i el llegendari Seat 600, el primer vehicle utilitari destinat a la classe treballadora.

L'oposició, una terra cremada

L'oposició política i sindical al règim a Osona en els primers anys cinquanta era inexistent. La rotunditat de la derrota de les forces republicanes havia estat tan gran que les seves principals organitzacions, amb l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i el sindicat Confederació Nacional del Treball (CNT) en primer lloc, van quedar completament esborrades del mapa polític osonenc. Les baixes patides als fronts de guerra, la fugida massiva de militants a l'exili i la implantació del règim totalitari –amb una maquinària repressiva molt superior a la que l'Estat espanyol havia desplegat a Catalunya després de les victòries de 1714 i de les tres guerres carlines– van fer política de terra cremada des del punt de vista republicà, democràtic i sindical.

El trànsit que hi ha entre les darreres esperances en una caiguda del règim gràcies a la intervenció exterior i l'aparició dels primers moviments opositors d'una certa solidesa ja als anys seixanta, va definir aquesta fase dels silenciosos anys cinquanta. Amb la guerrilla del maquis moribunda i la progressiva homologació internacional del règim franquista, l'oposició es podia considerar residual a la major part del territori català, i també a Osona.

Les úniques activitats resistents es localitzaven en la defensa de la llengua i de la cultura catalanes, portades de forma molt prudent, enfront la constant i efectiva amenaça de repressió. Però el 1950 també és l'any en què un grup d'estudiants

del Seminari de Vic, entre els quals hi ha Segimon Serrallonga i d'altres intel·lectuals que anys després tindrien un paper clau en la lluita antifranquista, contacten amb l'escriptor Carles Riba i assumeixen dintre d'ells la missió de preservar la malferida cultura catalana i, en paraules de Salvador Espriu, salvar els mots.

Bach i Roura, el darrer alcalde franquista?

El mandat de Costa i Velasco acabaria l'11 de desembre de 1959, quan va ser substituït per Antoni Bach i Roura, un empresari de materials de construcció, molt afecte als principis fundacionals del règim i que resistiria fins al mateix any de la mort del dictador. Sota la seva administració, Vic va experimentar el creixement derivat de la immigració i de l'eufòria econòmica dels anys seixanta, al mateix temps que va veure disminuir la parafernàlia franquista, tot i que aquesta tindria una repuntada final en els darrers temps del règim, sobretot a partir de l'anomenat Procés de Burgos, celebrat contra diversos membres d'ETA el desembre de 1970.

Paral·lelament al descens en la tensió política, es donava també una recessió en la ritualística catòlica, derivada del Congrés Vaticà II, celebrat el 1963, i que va postular per una modernització en l'Església: l'*aggiornamento*, o posada al dia.

En un procés sovint contradictori, els anys seixanta proporcionen un grau de consumisme accelerat que semblava destinat a superar les greus desigualtats socials que dividien la societat des dels inicis de l'era industrial, a mitjan segle XIX. Però al mateix temps van ser els anys de la irrupció en la vida pública d'unes generacions que ja no havien conegut la Guerra Civil i que buscaven punts de referència en els sistemes democràtics occidentals. Aquesta etapa es tancaria a Osona amb un balanç desigual, en què es constatava la supervivència de la llengua catalana tot i haver estat confinada només a l'ús privat; la inexistència d'una força sindical capaç de defensar pagesos i treballadors davant el model de desenvolupament capitalista que s'estava implantant; la reculada en la influència social de l'Església, en part deguda a les consignes del Concili i en part a la saturació i el rebuig que ja despertava en generacions senceres de joves, etc.

En el tombant dels anys seixanta, l'Església catòlica va fer a Osona els mínims gestos necessaris, a través d'alguns sacerdots receptius a l'oposició democràtica, per tal que un cop desaparegut el franquisme es pogués arribar a creure que el seu paper havia estat el de defensora de la cultura catalana i que el seu compromís amb la dictadura militar havia estat anecdòtic... Queden com a contrapunt les paraules de mossèn Josep Armengou, el capellà de Berga, que el 1957 denunciava que l'Església havia trencat per voluntat pròpia el 1939 amb una tradició de mil anys de predicar la paraula de Déu en català a Catalunya.

La revolució pendent dels falangistes era un record polsós, però el règim es tancava a tota evolució en un sentit democràtic. De fet, el pes implacable de l'Exèrcit i l'Administració franquistes feia pensar a molta gent que el franquisme havia de ser imbatible i que sobreviuria de llarg a la desaparició del seu creador.

Poques setmanes abans de la mort del cap de l'Estat, el 1975, molts grans empresaris vigatans encara estaven convençuts que el règim duraria per sempre i que els problemes els resoldria la temuda Guàrdia Civil.

El trànsit final del franquisme a Vic es va caracteritzar per l'increment de les tensions entre els diferents blocs dominants. Els interessos empresarials i comercials segaven l'herba sota els peus a les burocràcies del règim, confinades en el cerimonial bel·licista però amb un marge de maniobra cada vegada més reduït. L'Església tenia una percepció aguda de l'evolució social i començava de moure les seves peces per escenificar una desvinculació silenciosa del poder polític.

El sindicalisme oficial, liderat per Enric Pladevall, va lliurar les seves darreres batalles amb el poder polític que encarnava l'alcalde Bach Roura, mentre la influència de personatges com el jutge Joan Poch i Serrats o el cap de policia Joan Masramon i Isern, es mantindria intocable dins les seves respectives parcel·les de poder local fins a la mateixa fi del règim.

La transició dels anys setanta

Un primer punt d'inflexió es va produir en el bienni 1969-1970, arran de la declaració d'estat d'excepció a tot l'Estat i de la mobilització popular contra el Procés de Burgos. A partir d'aquestes fites es pot parlar de l'entrada en crisi del règim, agreujada de forma cruel el 1973 per l'assassinat del president del govern Luis Carrero Blanco a mans d'ETA i l'execució del jove anarquista català Salvador Puig i Antich, el 2 de març de 1974 a la presó Model de Barcelona.

Portes endins del règim, es va començar a patir una sagnia protagonitzada pels qui van veure que el continuisme resultava insostenible i que l'única sortida raonable havia de ser una evolució sense traumes ni violències cap a un sistema democràtic, guiat amb una mà de ferro que impedís, naturalment, la resurrecció dels dimonis familiars que havien provocat la revolució i la guerra.

L'11 de febrer de 1975, Bach i Roura va deixar l'alcaldia sense haver renegat de la seva fe en el règim, i va ser substituït –després d'un llarg procés de consultes entre totes les forces vives de la ciutat, sota el guiatge del govern civil de Barcelona– per Antoni Maria Sadurní i Albanyà. Hem escrit en un altre lloc que Sadurní podria ser qualificat com un «home del plaer», amant de la pintura, de les arts, de la bona taula, dels viatges, de l'esport i de la tertúlia amical amb persones d'ideologies oposades a la seva, en tant que persona gens capficada en les pureses ideològiques del règim.

És lícit de creure que el nomenament de Sadurní va ser providencial per a la ciutat de Vic, ja que sota el seu mandat es van superar els atzarosos anys de la fi del règim i l'entrada en la democràcia sense que la ciutat hagués de viure moments dramàtics. Ni tensions excessives, llevat de les que eren inevitables, lògiques en un salt històric com aquell. Sadurní va desactivar amb tranquil·litat els centres neuràlgics de l'ortodòxia franquista a Vic, exercint en certa manera un paper molt semblant al que va representar el president del Govern espanyol, Adolfo Suárez, a nivell estatal. Igual que aquest, va provar sort en la democrà-

11 de novembre de 1973: ocupació policial per impedir una concentració de l'Assemblea de Catalunya.
(Foto: Andreu Duran)

cia, però les urnes municipals de 1979 van ser desfavorables a la candidatura que va liderar: la Unió Vigatana Independent. Aquesta UVI estava construïda amb la base de dirigents d'entitats culturals, cíviques i esportives i responia en bona mesura a la intenció de Sadurní –conscient o no– de reprendre la tradició de la Lliga i la societat Catalunya Vella, que era la seva versió local a la capital d'Osona. La UVI de Sadurní no mantenia cap mena de referència amb el franquisme, i els seus quatre regidors –ja que ell va preferir retirar-se de la política abans de la presa de possessió de la regidoria– van apropar-se irremissiblement a Convergència i Unió, la força majoritària governant a Vic, i s'hi van fondre ja abans dels comicis municipals de 1983.

L'oposició política al franquisme va començar a articular-se clandestinament a finals dels anys seixanta. Primer, a través de contactes incipients entre militants del PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya) en medis professionals i intel·lectuals i, en una segona fase, amb treballadors procedents de la immigració andalusa que militaven al Partido Comunista de España abans de traslladar-se a Catalunya. Existien també els nuclis de col·laboradors del qui el 1980 seria investit president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol i Soley, i que es movien a l'entorn de l'advocat Joaquim Onyós de Plandolit i Serrabou. Aquest

sector, definit pel nacionalisme democràtic i el catolicisme oberturista, no es va constituir com a partit polític, Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), fins al novembre de 1974.

El pes de l'oposició clandestina a Osona, com a la resta de Catalunya, el van portar en bona part els comunistes del PSUC, sempre disposats a promoure plataformes de treball en comú amb d'altres grups i moviments. El model més reeixit d'aquesta política unitària va ser l'Assemblea de Catalunya, que consistia en la reunió de tota mena de grups polítics, sindicals, socials, cívics i religiosos en defensa d'un programa bàsic de quatre punts: l'amnistia; les llibertats democràtiques; el restabliment de l'Estatut d'Autonomia de 1932 com a via cap a l'autodeterminació, i la coordinació de tots els pobles peninsulars en la lluita democràtica.

L'Assemblea va esdevenir un model originalíssim de lluita social, arrelada en les bases del poble català que es negaven a acceptar la continuïtat del règim. La seva estratègia de lluita, tant a Osona com arreu de Catalunya, va ser la clàssica dels moviments de masses no armats: vagues, manifestacions, concentracions, campanyes de boicot i de denúncia, tot això orientat cap a la ruptura pacífica de les estructures del règim i a l'assoliment d'un sistema democràtic sobre les bases de la reconciliació i l'oblit pactat de tot el que havien significat la Guerra Civil i la repressió posterior.

A Osona, l'Assemblea de Catalunya va ser especialment activa ja des de l'etapa prèvia a la seva constitució oficial a nivell de país, escaiguda el 7 de novembre de 1971 en una trobada clandestina de tres-cents representants a l'església de Sant Agustí, a Barcelona. Des de l'Assemblea es van impulsar les activitats de solidaritat amb els presos polítics i es va afavorir la fundació de nuclis de resistència en poblacions de la comarca i en sectors socials específics: treballadors, estudiants, pagesos, ensenyants, etc. Malgrat les persecucions i les penúries de tota lluita clandestina, l'Assemblea va anar incrementant la seva influència a la comarca.

Els continguts específics d'aquest front comú opositor –del qual quedaven autoexclusos els grups anarquistes– a causa de la composició social i ètnica de la comarca estaven més centrats en la lluita per la llengua i els drets nacionals de Catalunya que no pas en d'altres comarques, en què el component obrerista hi tenia un pes més significatiu. De mica en mica, l'Assemblea va anar integrant fins i tot persones que havien participat en el règim franquista, però que s'adonaven que no hi havia cap altra sortida pacífica que l'accés a la democràcia en un marc d'ordre. Seria repetitiu efectuar aquí un repàs més en profunditat de l'experiència històrica de l'Assemblea a Osona, ja que ha estat molt ben estudiada en d'altres treballs específics. Deixem constància que la seva activitat, iniciada el 1971, va esllanguir-se el 1977, quan la convocatòria de les primeres eleccions generals més o menys lliures va fer que cada partit desenvolupés la seva pròpia estratègia.

19 d'abril de 1979: el nou ajuntament a la sala de plens; d'esquerra a dreta: Serrat, Riba, Panadès, Codina, Arumí, Puntí, Pla, Senmartí, Espona, Cruells, Orriols, Montaña, Bellafont, Soler, Solà Sala, Garcia, Roca, Casals, Anglada, Mercadal i Bauzà.

Una esquerra diferent

Els referents ideològics de l'oposició vigatana al franquisme tenien ben poques semblances amb els de les forces polítiques i socials de l'època republicana. De la vella Esquerra Republicana no en quedava res. La Confederació Nacional del Treball havia estat igualment exterminada. Els comunistes havien sobreviscut a la clandestinitat i a l'exili, però la seva reimplantació a Osona tampoc no tenia cap lligam personal amb el període de guerra. Fos pel caràcter selectiu de la repressió o per la major predisposició del comunisme a funcionar en la clandestinitat, el fet és que l'eix ERC-CNT –absolutament majoritari en l'esquerra vigatana entre 1931 i 1939– havia estat exterminat fins i tot com a referent ideològic.

El lloc d'ERC va ser ocupat per un PSUC interclassista, que en realitat no era un partit comunista, sinó un partit d'esquerra plural. Una bona mostra d'això és que, ja en democràcia, quan el partit es va haver de plantejar fer política comunista, va trencar-se a trossos, ensorrat en una crisi devastadora.

El règim, amb la col·laboració imprescindible de l'Església catòlica, va eradicar poble per poble, barri per barri, els ideals republicans, lliurepensadors i llibertaris arrelats en bona part de les classes populars catalanes des del segle XIX. En aquest sentit, l'extermini va ser absolut: ni la recuperació de la democràcia el 1977 no va fer possible que aquest corrent ideològic antiautoritari, apartat de l'esquerra dogmàtica marxista, recuperés el lloc preeminent que havia tingut.

L'esquerra catalana de la clandestinitat antifranquista es movia en termes de doctrina marxista i era força permeable a les prèdiques d'un anomenat catolicisme progressista. L'exemple més pur d'aquesta nova estructura ideològica era el PSUC, sempre capficat en bastir aliances amb els cristians.

CiU i els ajuntaments democràtics

La sortida gradual del franquisme va desembocar el juny de 1977 en la primera convocatòria d'eleccions generals a Corts Espanyoles. A Vic, la victòria va correspondre al Pacte Democràtic per Catalunya, l'eix vertebrador del qual era la CDC de Jordi Pujol. Des de llavors, totes les eleccions celebrades a Vic (municipals, autonòmiques, generals i europees) han estat guanyades per Convergència i Unió, la coalició de CDC amb la històrica Unió Democràtica de Catalunya (UDC), fundada el 1931 i que gaudeix del prestigi històric de ser l'únic partit democratacristià europeu que es va enfrontar amb les armes al feixisme.

L'onada derivada del canvi polític va proporcionar a les opcions esquerranes una representació municipal apreciable a Vic. Orientades primer a un pacte estratègic amb CiU després de les municipals de 1979 que van donar l'alcaldia al convergent Ramon Montañà i Salvans, les esquerres vigatanes vertebrades pel Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE), el PSUC i el PSAN (Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans) van concentrar els seus esforços en els segons comicis, els de 1983, amb l'esperança d'aconseguir el govern municipal. La frustració provocada per la victòria de CiU amb majoria absoluta sobre la coalició Socialisme i Progrés, que liderava el socialista Miquel Codina i Genís, va tenir uns efectes desmoralitzadors que s'han mantingut fins als nostres dies. Amb més o menys bons resultats segons les ocasions, les esquerres no han pogut arrabassar mai el control de l'Ajuntament de Vic a CiU, a diferència del que ha passat en poblacions properes, com Manresa, Ripoll o Olot.

En tant que fenomen polític de primeríssim ordre, CiU mereix una anàlisi que l'espai d'aquest treball no ens permet. Diguem que una de les claus del seu triomf ja va ser deguda a l'originalitat de crear una força política de nou encuny, deixant enrere tots els referents de la Guerra i la clandestinitat. El seu caràcter de partit-moviment capaç d'arrossegar al mateix temps el vot d'independentistes catalans i d'exfranquistes li ha proporcionat unes majories còmodes, amb un suport electoral que no es queda en les classes mitjanes sinó que, com denoten les anàlisis electorals, també és present en les classes treballadores de Vic.

Obviant amb intel·ligència els aspectes més sagnants del passat, CDC i Jordi Pujol es van proposar girar pàgina de la història, però sempre amb un convenciment que Catalunya no era franquista i que la seva ubicació en el terreny central de la societat catalana obligava a un reconeixement cap al que havia estat la memòria republicana, la dels perdedors. Pujol ho va escenificar així quan encara no fa cinc anys es va plantar a la porta del Parlament, un calorós diumenge d'estiu, per rebre amb tots els honors una delegació de veterans combatents de les Brigades Internacionals.

L'hegemonia de CiU en la política municipal vigatana des de 1979 ha estat definitiva, malgrat haver perdut la majoria absoluta en els comicis de 1995 i 1999. En aquest sentit, la història aviat és feta, tret de les tensions entre els diferents grups que integren el partit i amb el soci de coalició, UDC.

En un context de convivència social envejable, de la mà de CiU i dels altres partits democràtics, Vic s'ha consolidat al tombant del segle XXI en la normalitat d'una societat democràtica plenament homologable a Occident, amb l'excepció de la manca de reconeixement dels drets col·lectius del poble català dins de l'Estat espanyol.

La persecució genocida desfermada des de 1939 contra la llengua i la cultura catalanes va fracassar: el 1977, la ciutat sortia de la dictadura havent salvat els trets més característics de la seva personalitat catalana, la llengua, els costums, les tradicions... Més d'una vegada s'ha escrit que Vic i Osona porten una dinàmica de país independent, en el sentit que si un dia Catalunya accedís a la independència, aquí ja no canviaria gaire res. El català és la llengua oficial i pràcticament única en tots els estaments públics i de la vida social i l'ordre públic és competència de la policia autonòmica des de 1994.

Les diferències de classe que havien turmentat la història del país, aquí s'han anat superant fins a uns nivells raonables, els suficients com perquè no existeixin el que anomenàvem «conflictes de classes». Hi ha un nou proletariat que, posats a no tenir drets, ni tan sols té el de vot, ja que està format per immigrants –una part d'ells en situació irregular– de països no pertanyents a la Unió Europea.

El diner no s'exhibeix, sinó que busca la discreció. La ciutadania viu la despolitització pròpia de les societats democràtiques, incrementada aquí per les pràctiques sectàries dels partits polítics, més interessats a segrestar la participació en els afers públics que a promoure-la. Els hàbits autoritaris del franquisme han estat assimilats per molts governants osonencs, de dretes, de centre o d'esquerres, que veuen el ciutadà com un destorb al qual només cal entabanar cada quatre anys per obtenir-ne el vot i, tot seguit, decretar-li la «mort civil» per tal que desisteixi d'exercir els seus drets i, en conseqüència, d'incordiar als qui el manen. L'ombra del franquisme és allargassada.

Arribats en aquest punt, encetem el segle XXI amb força interrogants oberts damunt la taula. Condicionada també pels esdeveniments nacionals i internacionals derivats dels atemptats de Nova York de l'11 de setembre de 2001, la societat vigatana és més permeable que mai a les influències exteriors. En aquestes condicions, resultaria temerari voler deixar per escrit una prospectiva del que pot passar en els propers anys.

Contenciosos com el del model industrial contaminant, la integració de la massiva immigració africana que està entrant a casa nostra, la supervivència de la llengua i la cultura catalanes enfront de l'opressió colonial que segueix patint Catalunya dins d'Espanya; la gestió racional del patrimoni natural, o la reparició de tendències polítiques espanyolistes i feixistitzants, seran claus per definir els escenaris futurs de la ciutat de Vic.